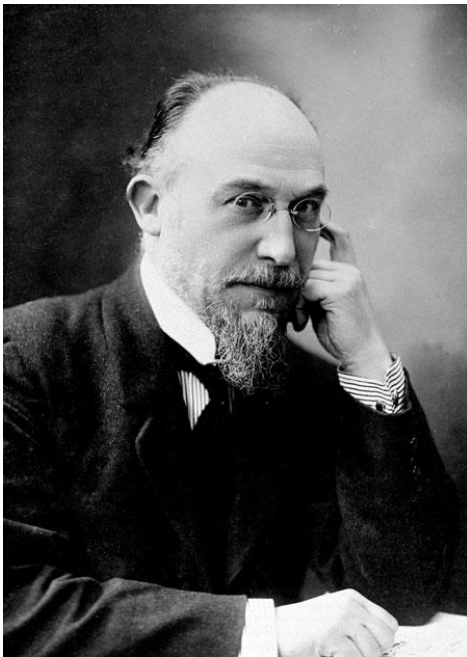

Roxana-Luiza Moldovan

Valențele unui naturi atipice: Erik Satie

*"Je suis venu au monde très jeune
dans un temps très vieux"¹*

Erik Satie

Un suflet fragil "captive" în existențial, marcat de iminența pieirii la cel mai mic contact cu duritatea pragmatismului cotidian. Iată și destinul lui Erik Satie, a cărui evadare în "turnul de fildeș" al imaginarului - ca și "sălaș" al universului prefabricat după asemănarea și chipul suveranului Eu -, își manifestă prin aceasta, imperativele sine qua non.

Hipersenzitiv prin excelență, Erik Satie și-a făurit propria-i manieră existențială, angajându-și retragerea din

¹Vasile Iliuț - *De la Wagner la contemporani*, pag. 13, vol. V, Editura U.N.M.B., 2001

"competiția" acerbelor supremații (socio-materiale). Dușman al ostentației frivole, a optat pentru o viață solitară, îndepărtată de tumultul marilor evenimente.

O cămăruță modestă i-a servit astfel drept univers. Un univers în care toate obiectele erau ordonate cu o excesivă meticulozitate, practică atât de des întâlnită în cadrul unor indivizi celibatari. Totodată, "obsesiile" casnice ocupau un loc de cinste: cultul batistelor, (dar) și al achiziției unor costume identice, confecționate din același velur, alături de neîngrădita patimă a ilustrației, la moartea sa fiind descoperite în jur de cca. 4000 de hârtiuțe de mărimea unei cărți de vizită (ordonate perfect, la rândul lor), încărcate cu desene stranii și inscripții extravagante.

Aceasta a fost lumea lui Satie. O lume minusculă și stranie, dar în același timp, serenă și tihnită, purtând reflexia strălucitoare individualității a celui ce a plăsmuit-o.

O ambianță mai mult decât propice activității componistice - crezul întregii existențe a "satiricului melancolic", controversatul Erik, "plăsat" în (tocmai) epicentrul unor abstracte paradoxuri. Mărturie în acest sens? Întreaga lui creație pentru pian, ce poartă pecetea pluralismului inspirator, vizând deopotrivă trăirea mistică și melancolică, alături de "anamneza" ingenuiei copilăriei, o "cavalcadă" a năzbâtiilor acoperite de fiecare dată printr-un surâs poznaș.

Satie opune curentelor în vogă - cu care evoluează de altfel, în paralel -, o manieră singulară a compoziției, ca și reflexie a ineditei sale personalități. "Melancolicul satir" va îmbogăți astfel paleta de sonorități a vremii sale – seducătoare, prin eterica-i amprentă impresionistă, tradiționalistă, prin efuziunile inspiratoare de sorginte postromantică, dar și de o puternică investigație și introspecție, vizând sondarea în desigurul tenebroaselor fantasmе ale eului (preocupare definitorie pentru curentul expresionist) –, printr-o ofertă creatoare ce

va conține "in nuce" o serie de elemente cu rol definitiv în zămislirea unor mișcări artistice de dată ulterioară:

a. minimalismul repetitiv, anticipat prin intermediul segmentelor sonore, ca manieră propriu-zisă a construcției (ex. *Ogives*, *Gymnopèdii*, *Gnosiennes*, *Pièces froides*, *Chapitres tournés en tous les sens*);

b. arta intercategorială, prin *Sports et divertissements*, intitulată strategic "*compoziție pentru urechi și ochi*"¹, partitura adăpostind o serie de texte și ilustrații ce preced cu 4 ani "*Calligramele*" lui Apollinaire;

c. muzica concretă, Erik Satie fiind primul compozitor ce apelează la surse sonore extra-muzicale (vezi baletul *Paradă*), precum sirene, sticle acordate, pocnitoare, roata de loterie, pistolul, și nu în ultimul rând, mașina de scris;

d. precursorul muzicii ambientale, prin așa-numita sa "*musique d'ambiance*".

Stagnarea "in nuce" a sus-numitelor orientări, irevocabil și subit abandonate, conferă o nouă pistă în detectarea naturii atipice a celui ce le-a zămislit.

Continuând – aidoma unui conquistador – "exploatarea" teritoriilor sonore (deja) intrate în propria-i posesie, Satie și-ar fi asigurat "un loc de cinste" în panteonul componistic universal. Cedând însă posterității marele onor, acesta a decis a-și limita întreaga-i contribuție la stadiul de "modest precursor", deoarece, artist prin excelență, paradoxalul Erik nu a avut decât un singur crez, pe care l-a urmat - cu religiozitate - până la final: dorința de a construi - prin muzică - Tărâmul concordant naturii lui atât de speciale, atingerea

¹ <http://lett.ubb.cluj.ro/~echinox/anhivo/2000-123/07.html>: *Întâlnire cu excentricitatea teoretică*

strălucitorului stindard al gloriei găsindu-și locul în afara sferei lui de năzuințe și preocupări. De aici și aversiunea față de regulile stricte ale compoziției, impunând drept rezultată promovarea unui sistem sonor fundamentat pe libertatea neîngrădită a inspirației.

Satie se declară astfel pentru emanciparea disonanței, mizând pe succesiunile acordice de 7 (sau 9 + 7) nerezolvate (ex. *Sarabande* sau *Gymnopèdie*), fundamentate adesea într-un cadru sonor de factură modală (sau bi-modală), lipsit de orice încadrare metrică, fără a exclude prin aceasta puternica pregnanță a pulsației (deși există și lucrări ce își revendică apartenența metrică, așa cum se întâmplă spre ex., în cazul *Passacagliei*, *Menuetului*, *Nocturnelor* ori *Sarabandelor*).

Și lista "obsesiilor" componistice poate continua, configurația opusurilor scoțând la iveală predilecția "plăsmuitorului" lor vis-à-vis de agregatele armonice, cultul arpegiului și (totodată) al ternarului, "parodia" agogică de tentă simbolistă, concretizată printr-un profil atipic al indicațiilor (ex.: "*en y regardent à deux fois*", "*se le dire*", "*être visible un moment*", "*conseillez-vous soigneusement*"), "fixația" cifrei 3 (multe dintre opusurile pentru pian fiind "înmănunchiate" sub această grupare numerică, situată însă în afara oricărui tip de conotație simbol, după cum declară compozitorul însuși), și nu în ultimul rând, atracția spre anumite procedee de construcție sonoră:

- eliminarea dezvoltării ori contrastelor → profil sonor de tip fluidic, monolit;
- abolirea formei clasice; nu de puține ori, analiza opusurilor dezvăluie așa-numita tehnică de compoziție a "segmentelor", definită prin intermediul unor lapidare configurații (melodico-ritmice) de bază, ce alternează - în chip direct ori prelucrat - de-a lungul întregului discurs;
- distribuția (cvasi)stereotipă a materiei sonore (vezi lucrările pentru pian): figurație armonică de tip acordic sau arpegiat (cu precădere, mâna stângă) vs. traiect conducător (mâna dreaptă).

Impresia globală? O oarecare penurie a orizontului inspirator – sursa unor virulente și caustice aserțiuni:

- "Petit geniè de second ordre, à court souffle"¹...

Potrivit propriilor opinii (cu tot respectul acordat anteriorilor comentatori), limitarea arsenalului procedural își găsește expresia în rațiuni de ordin psihologic, reflectând (de fapt) mijloacele propice "zămislirii" aceluși (iluzor) Tărâm de care am mai pomenit – "personificare" în chip sonor a "factorilor" compatibili unei naturi atât de speciale. Iar întrucât "compatibilitatea" reclamă apartenență, stabilitate, (dar) și o implicită monotonie (totodată) - ca manieră ce rezidă din conservarea autenticelor legături (indiferent de caracterul și identitatea "exponenților") -, atunci este firesc ca muzica lui Satie - expresie a "protectorului" său "turn de fildeș" - să fie situată sub semnul reiterărilor procedurale.

Și totuși, o melancolică tristețe planează asupra peisajului sonor. Iată din nou un paradox, judecând după statutul său de "antidot" mai sus amintit, ce pare a nu-și fi împlinit misiunea în totalitate, "plăsmuitorul" său aflându-se astfel în imposibilitatea de a-și ignora limitele inerente condiției omenești.

Neutralizat în forfota perpetuă a citadinului, Erik Satie, obscur și vulnerabil trecător, contemplă iureșul cinetic al lui Cronos. Implacabila scurgere îi suscită o puternică melancolie, paradoxala sa natură – cea biologică, matură, și cea spirituală, pătrunsă (încă) de candoarea inocenței – manifestându-și prin aceasta, profunda și irevocabilă-i scindare. Atingem (astfel) și "mobilul" așa-numitelor piese hazlii (definite printr-o simplitate căutată a liniilor conducătoare, ce converg ca și sonorități spre cântecele de copii), al căror paradoxal substrat satiric nu reprezintă nimic altceva decât "imaginea în oglindă" a unor

¹ Paul Landormy – *La musique française apres Debussy*

"individualități" psihologice perfect distincte: ingenuu / viclean, melancolic / satiric, inocent / malițios, sau altfel spus, perfecta simbioză (mental - trupească) dintre copilul neștiutor, poznaș și vesel vs. adultul inadaptat și melancolic, cuprins de metafizice reflecții. În sprijinul acestui fapt pare să vină și ultima lui perioadă componistică, atunci când asistăm la nașterea "muzicii de mobilier", zămislită din conștiința (nu lipsită de regret) a implacabilității scurgerii timpului, și (implicit) a destinului omenesc, unica posibilitate rămasă în acest sens fiind acceptarea resemnată, aidoma receptării unei muzici decorative, de care suntem rugați a face totală abstracție.

Acesta a fost Erik Satie. Să-l prețuim așadar, la justa și adevărata lui valoare, ce manifestă, așa cum știm cu toții, "*valențele unei naturi atipice*".

